

lis : sic ignem æternum minatus est impiis. Si quod promissit nondum amamus, saltem quod minatus est timeamus.

SERMO XXIII¹.

De 24 versu Psalmi LXXII : *Tenuisti manum dexteræ meæ* : et de visione Dei.

I. QUOD cantavimus Domino, propositum nobis ad loquendum credamus : hinc vobis fiat sermo noster. Et cui diximus : « Tenuisti manum dexteræ meæ, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti me² : » ipse ad intellectum clariorem assumat corda nostra, et adjuvet misericordia et gratia sua me loquentem, vos judicantes. Quanquam propter commoditatem depromendæ vocis altiore loco stare videamur : tamen in ipso altiore loco vos judicatis, et nos judicamur. Doctores dicimur, sed in multis doctorem quærimus : nec volumus nos haberi magistros. Periculosum est enim et prohibitum Domino ipso dicente : « Ne velitis dici magistri, unus est » magister vester Christus³. » Periculosum ergo magisterium, discipulatus securus est. Ideo Psalmus : « Auditui » meo, inquit, dabis gaudium et exultationem⁴. » Securior est enim verbi auditor, quam verbi prolator. Ideo ille securus stat, et audit eum, et gaudio gaudet propter vocem sponsi⁵.

II. Et quia doctoris Apostolus susceperat necessitate

¹ Alias de Diversis 122. — ² Psal. LXXII, 24. — ³ Matth. XXIII, 10. — ⁴ Psal. I, 10. — ⁵ Joan. III, 29.

personam, videte quid dicat : « Cum timore et tremore » multo fui apud vos¹. » Tutius ergo est, ut et nos qui loquimur, et vos qui auditis, sub uno magistro condiscipulos nos esse noverimus. Omnino tutius est, et hoc expedit, ut nos non tanquam magistros, sed tanquam condiscipulos vestros audiatis. Videte enim quia sollicitudo nobis imposita est, ubi dicitur : Fratres, nolite plures magistri fieri, in multis enim offendimus omnes². Quis non contremiscat, cum Apostolus dicit : « Omnes ? » Quid sequitur ? « Quisquis in verbo non offendit, hic perfectus » est vir. » Quis autem audeat dicere se esse perfectum ? Qui ergo stat et audit, in verbo non offendit. Qui autem loquitur, etsi, (quod difficile est,) non offendit, patitur³ tamen et timet ne offendant. Oportet ergo vos esse non solum loquentium auditores, sed et timentium miseratores : ut in eo quod verum dicimus, quoniam omne verum a veritate est, non nos, sed ipsum laudetis : ubi autem sicut homines offendimus, eundem ipsum pro nobis oretis.

III. Scripturæ sanctæ sunt, veraces sunt, inculpatae sunt. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad exhortationem, ad doctrinam⁴. Nihil est ergo quod Scripturam accusemus, si nos forte, illa non intellecta, in aliquo deviemus. Cum ipsam intelligimus, recti sumus : cum autem ea non intellecta pravi sumus, ipsam rectam dimittimus : non enim eam depravati depravamus ; sed illa stat recta, ut ad illam corrigendi redeamus. Verumtamen ut nos exerceat eadem Scriptura, in multis locis velut carnaliter loquitur, cum semper spiritualis sit. « Lex enim, ut ait Apostolus, » spiritualis est, ego autem carnalis sum⁵. » Cum sit ergo

¹ 1 Cor. II, 3. — ² Jacob. III, 1, 2. — ³ Forte pavet. — ⁴ 2 Tim. III, 16. — ⁵ Rom. VII, 14.

illa spiritalis, tamen sæpe cum carnalibus quasi carnaliter ambulat. Sed non eos vult remanere carnales. Quia et mater parvulum amat nutrire, sed eum non amat parvulum remanere. In sinu tenet, manibus fovet, blanditiis consolatur, lacte nutrit. Omnia parvulo facit: sed optat ut crescat, ne semper talia faciat. Videte Apostolum: melius enim ipsum intuemur, qui se etiam matrem non dedignatus est dicere, ubi ait: « Factus sum parvulus in » medio vestrum, tanquam nutrix fovens filios suos¹. » Apostolus vero, germano et pio charitatis affectu et nutricis personam suscepit, dicendo, fovet; et matris, addendo, filios suos. Sunt enim nutrices foventes quidem, sed non filios suos: item sunt matres nutricibus dantes, non foventes filios suos. Idem ergo nutritor et fotor alio loco dicit, quod paulo ante commemoravi: « Cum timore » et tremore multo fui apud vos². »

IV. Sed dicis: Quales illi erant, ut ille cum timore et tremore multo esset apud illos? « Tanquam parvulis, » inquit, in Christo lac vobis potum dedi, non escam. » Neque enim poteratis, sed nec nunc quidem adhuc potestis; estis enim adhuc carnales³. » Quos carnales dicit, parvulos tamen in Christo dicit; sic arguit, ut non abdicet. Et carnales, et parvuli in Christo: non vult tamen eos esse carnales, quos dicit esse parvulos in Christo: optat esse spirituales, omnia dijudicantes, et qui a nemine dijudicentur. « Animalis enim homo, sicut ipse » dicit, non percipit quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim » est illi, et non scire potest, quoniam spiritaliter dijudicatur. Spiritalis dijudicat omnia, ipse autem a nemine » dijudicatur⁴. » Idem ipse dicit: « Sapientiam loquimur inter perfectos⁵. » Utquid ergo loqueris, si inter

¹ 1 Thess. 11, 7. — ² 1 Cor. 11, 3. — ³ Id. 11, 2, 3. — ⁴ Id. 11, 14, 15. — ⁵ Ibid. 6.

perfectos? Quid enim opus est te loqui homini perfecto? Sed quære in quo perfectus sit. Forte enim non invenio perfectum cognitorem, sed jam invenio perfectum auditorem. Est ergo perfectus et auditor, mente jam capax, cui solidus cibus nullam faciat perturbationem, nullam ingerat cruditatem. Quis est hic, et laudabimus eum? Nec dubito tamen esse aliquos spirituales, bene audientes, bene dijudicantes: apud istos non laboro. Aut enim carnalis invenior, et misericorditer mecum agit: aut capit quod dico, et congratulatur mihi.

V. Ecce nunc suscepi verba Psalmi, quem modo cantavimus: « Tenuisti manum dexteræ meæ. » Da carnalem auditorem, quid putabit, nisi quia Deus apparuit in forma humana, apprehendit illi manum dexteram, non sinistram, et deduxit in suam voluntatem, et quo voluit assumpsit? Si hoc intellexerit, imo si hoc putaverit, nunquam intelligit. Qui enim intelligit, verum intelligit. Qui autem putat falsum, non intelligit. Ergo si hoc putaverit homo carnalis, quia Dei natura atque substantia distincta membris est, determinata forma, circumscripta quantitate, manens loco, quid cum illo facio? Si dixero, Non est ita Deus: non capit. Si dixero, Ita est: ille quasi capit; sed ego decipio. Non possum dicere, Ita est: ne mentiar; et undecunque, sed de Deo meo, de Salvatore et Redemptore meo, de spe mea, de illo ad quem extendo manum meam, desiderium meum. Non est res levis de tali mentiri. De tali falli molestum est et periculosum est: de tali autem mentiri exitiosum est et perniciosum. Non omnis qui mentitur, fallitur. Si autem ipse putat esse verum, quod verum non est, fallitur: et si hoc dicit quod verum putat, non mentitur, sed tamen fallitur. Deus donet illi non falli, qui noluit mentiri.

VI. Si ergo, ut dixi, parvulus ille noster talem credi-

derit Deum, habentem certis corporis sui locis membra disposita, circumscriptum figura, terminatum forma, localiter manentem, localiter se moventem, juxta id quod dicitur: « Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades¹. » Si in caelo ipse, si in terra ipse, si in inferno adest; quid facit modo ille parvulus? Si audit, quaerat cum Samaritana montes et templa quo vult ire ad Deum, ad Jerusalem, ad montem Samaritanae²: non ad templum visibile, non festinet, non quaerat aliquod templum quo veniat ad Deum. Ipse sit templum, et ad illum veniet Deus. Non contemnit, non refugit, non dedignatur: imo dignatur. Si non dedignatur, audi pollicentem: audi interim promittendo dignantem, non minando dedignantem. « Veniemus, inquit, ad eum ego et » Pater³. » Ad eum quem supra dixit dilectorem suum, obeditorem praecceptorum suorum, custodem mandati sui, amatorem Dei, amatorem proximi sui. « Veniemus, inquit, ad eum, et mansionem apud eum faciemus. »

VII. Non est angustum cor fidelis, cui angustum fuit templum Salomonis. Nam et ipse cum fabricaret hoc, dixit: « Si caelum caeli non sufficit tibi⁴. » Et certe templum Dei sanctum est, quod estis vos. « Nos enim, ait » alio loco, templum Dei vivi sumus⁵. » Et hoc unde probas, tanquam ei diceretur? « Sicut scriptum est, inquit, Habitabo in eis⁶. » Si tibi aliquis magnus patronus diceret: Habitabo apud te, quid faceres? Cum angusta domus esset, procul dubio turbareris, omnino terrereris, optares ne fieret. Nolles enim esse in angustiis recipiens magnum, cujus adventui domus tua paupercula non sufficeret. Noli timere adventum Dei tui, noli timere

¹ Psal. cxxxviii, 7, etc. — ² Joan. iv, 20. — ³ Id. xiv, 23. — ⁴ 2 Par. vi, 18. — ⁵ 1 Cor. iii, 17. — ⁶ 2 Cor. vi, 16.

affectum Dei tui: non te angustat, cum venerit; imo veniendo dilatabit te. Nam ut scias, quoniam dilatabit te, non solum adventum suum promisit, Habitabo in eis: sed ipsam etiam latitudinem, addendo, Et deambulabo. Latitudinem istam, si diligis, vides. Timor tormentum habet, ergo angustias habet: ac per hoc amor latitudinem habet. Vide latitudinem charitatis: « Quoniam charitas Dei diffusa est, inquit, in cordibus nostris¹. »

VIII. Sed tu ei quaerebas locum. Ipse inhabitator dilatet: Diffusa est enim charitas in cordibus nostris, non tamen ex nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Si diffusa est charitas in cordibus nostris, et Deus charitas est²; ecce jam ex quantulocumque pignore deambulat Deus in nobis. Pignus enim accepimus. Quid illud est, cujus pignus tale est? Quanquam melius habent codices, qui habent arram, quam qui habent pignus. Eandem quippe rem interpretes dicere voluerunt³. Interest tamen aliquid in loquendi usu inter arram et pignus. Pignus enim quando datur, cum datum fuerit propter quod pignus datum est, pignus auferetur. Jam multos vestrum intellexisse non dubito. Non video, sed ex collocutione, quia loquimini ad alterutrum, sentio eos qui intellexerunt, velle exponere iis, qui nondum intellexerunt. Ergo planius aliquanto dicam, ut ad omnes perveniat. Accipis, verbi gratia, codicem ab amico tuo; ut tibi det, das aliquod pignus: cum reddideris quod accepisti, propter quod pignus posuisti, ille quod reddideris habebit, tu pignus recipies: non enim habebit ambas res.

IX. Quid ergo, fratres? Si charitatem modo Deus tanquam pignus dedit per Spiritum sanctum suum, cum rem ipsam reddiderit, qua promissa pignus dedit, auferendum est nobis pignus? Absit. Sed quod dedit, hoc implebit.

¹ Rom. v, 5. — ² 1 Joan. iv, 8. — ³ Florus ad Ephes. i.

Ergo melius arra quam pignus. Aliquando enim pretium, verbi gratia, præparas dare pro ea re quam tenes bonæ fidei contractu, de ipso pretio das aliquid; et erit arra, non pignus; quod sit complendum, non quod auferendum. Jam ergo intellige. Si invenio dilectorem, habet arram, et ex arra desiderat plenitudinem. Arram ipsam consideret: hoc enim complebitur, unde arra data est. Ipsam cogitet, ipsam apud se discutiatur, ipsam inspiciat, ipsam de plenitudine illa quam non videt, interroget: ne forte aliud in plenitudine desideret, quam est in eo quod accepit. Forte Deus aurum daturus est, auri plenitudinem completurus, et de auro arram dedit. Metuendum est ne tu pro auro plumbum desideres. Aspice ergo arram: si tibi potuero suadere ut aspicias: Deus charitas est.

X. Inde habemus aliquid, inde aspersi sumus, inde irrorati. Cujus ros talis est, qualis fons? Rore isto aspersus, sed flagrans in fontem, dic Deo tuo: « Quoniam apud te est fons vitæ¹ » In rore isto natum est desiderium, in fonte satiaberis. Ibi est quod sufficit nobis. « Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt². » Quid desideramus pro magno ea Dei beneficia, quæ donat et bestiis? Beneficia quidem ipsius sunt, quis dubitat? A quo salus vel minima, nisi ab illo de quo dictum est, Domini est salus³?

XI. Sed ait idem ipse Psalmus: Homines et jumenta salvos facies, Domine, sicut multiplicata est misericordia tua, Deus. Tam multiplicem misericordiam habes, ut non tantum ad homines, verumetiam ad jumenta perveniat. Tanta prævalet misericordia, ut facias solem tuum oriri super bonos et malos, et pluas super justos et injustos⁴. Nihil ne peculiare a te sancti tui, nihil proprium pius accipit, quod impius non accipiat? Plane accipit: audi quod se-

¹ Psal. xxxv, 10. — ² Ibid. 8. — ³ Id. iii, 9. — ⁴ Matth. v, 45.

quitur. Jam enim dixerat: « Homines et jumenta salvos facies Domine, sicut multiplicata est misericordia tua » Deus¹: » adjunxit et ait: « Filii autem hominum. » Quid ergo paulo ante dixisti? Homines non erant filii hominum? « Homines, inquit, et jumenta salvos facies, Domine: » filii autem hominum. » Quid ergo? « filii hominum » sub tegmine alarum tuarum sperabunt. » Hoc non cum jumentis. Quare ergo isti et illi homines? Annon etiam homines filii hominum? Profecto et homines filii hominum. Unde igitur ista distinctio, nisi quia est homo qui non erat filius hominis? Homo non filius hominis, Adam: homo filius hominis, Christus. Sicut in Adam moriuntur, sic in Christo omnes vivificabuntur². Quærent salutem cum jumentis qui moriuntur, et non victuri moriuntur: et non quærent salutem cum filiis hominum, ut nunquam moriantur? Eliquata est ista distinctio. Illi pertinent ad homines, isti filii hominum ad filium hominis.

XII. Quid ergo sequitur? « Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. » Ecce spero, ecce spes: sed quæ videtur, non est spes³. Futura ergo quæ promittuntur, inebriabunt. « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. » Timeo ne forte quemadmodum paulo ante membra corporis quærebat in Deo, sic in ejus ebrietate cogitet satietatem, non ineffabilium bonorum, sed crapulam carnalium convivorum. Dicamus tamen, cogitet quod potest, si majora non potest, non recedat de sinu, tamen crescat. Sequamur, et qui possumus, quantum possumus, spiritualiter delectemur. « Inebriabuntur, inquit, ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. » Quo vino, quo musto, qua unda, quo melle, quo nectare? Quæris quo? « Quoniam apud te est fons vitæ. » Bibe, si potes, vitam. Conscientiam para, non gulam:

¹ Psal. xxxv, 7, etc. — ² I Cor. xv, 22. — ³ Rom. viii, 24.

mentem, non ventrem. Si audisti, si intellexisti, si dilexisti, quantum potuisti, jam inde bibisti.

XIII. Attende quid biberis. Charitatem bibisti. Si nosti illam, Deus charitas est¹. Si ergo charitatem bibisti, dic mihi in quo loco bibisti. Si nosti illam, si vidisti illam, si amas, unde amas? Quidquid enim bene amas, charitate amas. Quomodo autem charitate? Aut quid amas, qui charitatem amas? Ergo si amas, unde amas? Venit ad te, et nosti eam, et vides eam: et non in loco videtur, nec corporalibus oculis quæritur, ut vehementius ametur; nec auditur affatu; et quando ad te venit, non sentiebatur incessu. Numquid deambulantis in corde tuo aliquando plantas sensisti charitatis? Quid ergo est? Cujus hoc est, quod jam est in te, et non capitur a te? Sic disce amare Deum.

XIV. Sed deambulavit in paradiso², sed visus est ad ilicem Mambre³; sed locutus est cum Moyse in monte Sina os ad os⁴. Et quid inde? Ecce qui videtur in loco, non sentitur incessu. Vis audire ipsum Moysen, ne mihi quamvis nutrire cupienti inquietus infans tædium facias? Vis ne ergo audire ipsum Moysen? Certe loquebatur et Deo os ad os. Cui ergo dicebat, nisi ipsi cum quo loquebatur: « Si inveni gratiam ante te, ostende mihi te ipsum? » Loquitur cum ipso os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum, et dicit ei: « Si inveni gratiam ante te, ostende mihi te ipsum manifeste⁵. » Quid videbat, et quid sciebat? Si non erat ipse, quomodo ei dicitur: « Ostende mihi te ipsum? » Non possumus dicere, quod non erat ipse. Si non esset ipse, hoc ei diceret, Ostende mihi Deum. Cum dicit ergo, Ostende mihi te ipsum, manifestat quod

¹ I Joan. iv, 8. — ² Gen. iii, 8. — ³ Id. xviii, 1. — ⁴ Exod. xxxiii, 11. — ⁵ Ibid. 13.

ipse erat, quem sibi volebat ostendi. Loquebatur et cum eo os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum. Vis ergo audire? Si capis, Deus Moyse apparebat latens. Si enim non appareret, non esset cum quo os ad os loquens diceret: « Ostende mihi temetipsum. » Si autem non lateret, non adhuc quæreret videre eundem ipsum. Si ergo capis, si intelligis, potest hic Deus simul apparere et latere; apparere specie, latere natura.

XV. Hoc si, ut potuisti, intellexisti; vide ne subintret tibi, quod Deus ut appareat, in quam vult speciem naturam suam convertit. Incommutabilis est Deus, non tantum Pater, sed Pater et Filius et Spiritus sanctus. « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum¹. » Ipsum Verbum Deus incommutabilis est, sicut Deus apud quem est Deus. Nihil in ulla persona cogites detrimenti, nihil commutationis. Deus enim pater luminum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio². Si ergo incommutabilis est, inquis, quid est illa species, in qua ut voluit, cui voluit, apparuit, deambulando, sonando, vel se etiam ipsis carnalibus oculis exhibendo? Quæris a me quid sit, unde faciat Deus præsentiam sui; quasi jam explicare possim unde fecerit mundum, unde fecerit cælum, unde fecerit terram, unde fecerit te. Jam video, respondes, de limo. Ecce te de limo: unde limum? Respondes, de terra. Sed puto non de illa terra, quam alter fecit; sed de illa terra, quam fecit qui fecit cælum et terram. Unde ergo et ipsa terra? Dixit, et facta sunt³. Bene, optime respondes, agnoscis: Dixit, et facta sunt: nihil plus quæro. Sed quomodo cum tu dicis, Dixit, et facta sunt; ego nihil plus quæro: sic nec tu plus quæras, cum dico, Voluit, et apparuit.

¹ Joan. i, 1. — ² Jacob. i, 17. — ³ Psal. cxlviii, 5.

XVI. Apparuit, sicut congruum judicabat; latuit, sicut erat. Verus affectus non videtur, non videtur amor, non videtur dilectio. De illo pignore in id æstuet, in quod æstuabat et Moyses, qui ei quem videbat, dicebat: « Ostende mihi temetipsum. » Si hoc ergo quærimus, filii ipsius sumus. « Filii enim Dei sumus, et nondum apparuit » quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei » erimus, quoniam videbimus eum sicuti est¹. » Non sicut visus est ad ilicem Mambre, non sicut visus est Moysi, ut adhuc ei dicamus: Ostende nobis temetipsum: sed videbimus eum sicuti est. Quo merito? Quia filii Dei sumus. Et hoc non ex nostris meritis, sed gratia illius misericordiæ. « Pluviam enim voluntariam segregans Deus » hæreditati tuæ: et infirmata est, » non de se præsumendo videre quod non videt, sed credendo quod videre desiderat: « tu vero perfecisti eam². » Perfecta ergo hæreditas ejus, et filii ejus, videbimus eum sicuti est.

XVII. Sed de filiis quid dixit Dominus? « Beati pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur³. » Ergo de tam abditis difficillimisque quæstionibus, si quid minus intelligimus, pacifice requiramus. Non inpletur alter pro altero adversus alterum⁴. Nam si zelum amarum habetis, et contentiones in vobis sunt: non est ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica⁵. Filii ergo Dei sumus; et agnoscimus quod ejus filii sumus, nec agnoscimur, nisi pacifici fuerimus. Nam unde videamus Deum non habebimus, si contendendo in nobis ipsum oculum extinxerimus.

XVIII. Attende quid dicat, cur timens et tremens loquor. Pacem sectamini cum omnibus et sanctificationem, sine qua nemo poterit videre Deum. Quomodo terruit

¹ 1 Joan. III, 2. — ² Psal. LXXVII, 10. — ³ Matth. V, 9. — ⁴ 1 Cor. IV, 6. — ⁵ Jacob. III, 14, etc.

amatores? Non terruit nisi amatores. Numquid dixit: Pacem sectamini cum omnibus, et sanctificationem, quam qui non habuerit, in ignem mittetur, æterno igne cruciabitur, infatigabilibus tortoribus dabitur¹? Et vera sunt, et hæc non dixit. Amatorem te voluit esse boni, non formidatorem mali: et ex eo ipso quod desiderabas, inde te terruit. Deum videbis: propterea contemnis, propterea rixas, propterea turbas moves. « Pacem secta- » mini cum omnibus, et sanctificationem, sine qua ne- » mo potuit videre Deum. » Quam stulti essent duo volentes videre solem oriturum, si contenderent inter se, qua parte oriturus esset, et quomodo videri posset, et nata inter se controversia litigarent, litigando se cæderent, cædendo oculos suos extinguerent, ut illum ortum videre non possent? Ergo ut Deum videre possimus, fide corda mundemus, charitate sanemus, pace firmemus: quia hoc ipsum unde invicem diligimus, jam ex illo est, quem videre desideramus.

¹ Florus ad Hebr. XII, 14.